

DOI 10.4467/12332135KRA.25.010.22808

**Sprawozdanie z realizacji projektu strategicznego Archiwów Państwowych
„Utworzenie centrum wiedzy o archiwach i dokumentach na ziemiach polskich
wraz z centrum kompetencyjnym dla sieci Archiwów Państwowych
w obszarze edukacji” (2023–2025)**

W latach 2023–2025 Archiwum Narodowe w Krakowie, pełniące funkcję lidera projektu, wraz z partnerami – Archiwami Państwowymi w Białymstoku¹, Bydgoszczy, Częstochowie, Koszalinie, Opolu², Poznaniu, Przemyślu i Warszawie – realizowało projekt strategiczny Archiwów Państwowych pn. „Utworzenie centrum wiedzy o archiwach i dokumentach na ziemiach polskich wraz z centrum kompetencyjnym dla sieci Archiwów Państwowych w obszarze edukacji”. Projekt wpisujący się w cele *Strategii rozwoju Archiwów Państwowych na lata 2021–2030*³, zakładającej wzmocnienie pozycji archiwów w obszarze działalności edukacyjnej jako instytucji kształtujących świadomość dokumentacyjną społeczeństwa i wspierających rozwój kompetencji w sieci Archiwów Państwowych oraz zwiększanie kompetencji zawodowych ich pracowników.

Celem projektu było opracowanie założeń i stworzenie edukacyjnego centrum wiedzy o archiwach, które pełniłoby jednocześnie funkcję ośrodka kompetencyjnego dla sieci Archiwów Państwowych w obszarze edukacji, zapewniającego rozwój zawodowy pracowników realizujących zadania w ww. zakresie. Jako możliwość lokalizacji centrum zaproponowano budynek przy ul. Siennej 16 w Krakowie – dawną historyczną siedzibę Archiwum Narodowego w Krakowie.

Zadania projektowe obejmowały opracowanie części koncepcyjnej oraz przygotowanie założeń merytorycznych dla realizacji inwestycji polegającej na adaptacji obiektu do nowych funkcji edukacyjno-wystawienniczych (część wykonawcza budowy centrum miała być realizowana w ramach programu inwestycji przebudowy i rozbudowy wraz z modernizacją budynku).

Projekt był realizowany przez zespół projektowy, w skład którego weszli pracownicy ANK i archiwów partnerskich: dr Dariusz Chyła (AP w Bydgoszczy Oddział w Inowrocławiu), Ewa Dubaj (AP w Częstochowie), Agnieszka Filipek (ANK Oddział w Nowym Sączu), dr Ewa Grin-Piszczek (AP w Przemyślu), Agnieszka Jeleń (ANK Oddział w Nowym Sączu, członkini zespołu projektowego do grudnia 2023 r.), Aleksander Koro-

¹ Partner projektu od 2024 r.

² Partner projektu do 2024 r.

³ *Strategia rozwoju Archiwów Państwowych na lata 2021–2030*, red. Joanna Chojecka, Marta Muszyńska, Paweł Pietrzyk, Ewa Rosowska-Jakubczyk, Magdalena Sadza, Warszawa 2021.

lewicz (ANK, członek zespołu projektowego do września 2023 r.), Bartłomiej Samarski (AP w Białymstoku, członek zespołu projektowego od marca 2024 r.), Anna Sokół (ANK), dr Violetta Urbaniak (AP w Warszawie), dr Aleksandra Starczewska-Wojnar (AP w Opolu, członkini zespołu projektowego do lutego 2024 r.), dr Julia Wesołowska (AP w Poznaniu), Anna Zbroszczyk (AP w Koszalinie), Karolina Zięba (ANK, członkini zespołu projektowego od października 2023 r.). Pracami zespołu kierowała Aldona Warzecha (ANK). Zespół pracował w formule hybrydowej, w trakcie posiedzeń stacjonarnych i zdalnych oraz sesji warsztatowych⁴.

Karta projektu została zaakceptowana przez Komitet sterujący do spraw wdrażania *Strategii rozwoju Archiwów Państwowych na lata 2021–2030* w dniu 3 listopada 2022 r.⁵ Prace projektowe rozpoczęły się w styczniu 2023 r., po zatwierdzeniu przez Komitet wniosku projektowego do realizacji⁶.

Pierwszy rok projektu poświęcono w dużej mierze pracom przygotowawczym, prowadzonym zgodnie z metodologią *design thinking*, łączącą analizę potrzeb odbiorców, obserwację i wstępne prototypowanie idei. Zespół koncentrował się na poznaniu aktualnych trendów w projektowaniu doświadczeń odbiorcy oraz na rozpoznaniu potencjału narracyjnego i ewentualnych ograniczeń fabularnych tematyki planowanej wystawy stałej. W ramach tych działań zrealizowano tematyczny *research* dotyczący opracowywania i wdrażania rozwiązań UX (*user experience*) w projektowaniu ekspozycji. Obejmował analizę przykładów wystaw muzealnych, centrów edukacji i nauki pod kątem wykorzystania narzędzi interaktywnych, komunikacji wizualnej i projektowania ścieżek zwiedzania. Zebrane dane posłużyły do zaplanowania dalszych działań, w tym realizacji kilkudziesięciu wizyt studyjnych w muzeach, centrach nauki i instytucjach kultury w Polsce i za granicą. Konsultacje eksperckie prowadzone z muzealnikami, edukatorami i architektami wystaw pozwoliły zebrać przykłady dobrych praktyk w zakresie nowoczesnego wystawiennictwa i edukacji kulturowej, a także zweryfikować trendy w projektowaniu doświadczeń publiczności. Równolegle prowadzono prace nad identyfikacją i opisem kluczowych grup odbiorców planowanej ekspozycji obejmujące opracowanie zestawu tzw. person odbiorców wystawy, opartego na publikowanych raportach, a także danych zebranych przez zespół w trakcie przeprowadzonych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami potencjalnych grup docelowych. Materiał zebrany w tej fazie projektu posłużył do przygotowania dokumentu „Założenia ogólne ekspozycji” – pierwszego autorskiego opracowania koncepcyjnego projektu⁷. Dokument, który

⁴ Łącznie zespół odbył 46 posiedzeń – osiem stacjonarnych i 38 online.

⁵ Karta projektu została zaakceptowana przez Komitet 3 listopada 2022 r., Uchwała Nr 19/2022 Komitetu sterującego do spraw wdrażania *Strategii rozwoju Archiwów Państwowych na lata 2021–2030* z dnia 3 listopada 2022 r. w sprawie przyjęcia do portfela projektów strategicznych kart projektów nadesłanych w 2. naborze.

⁶ Uchwała Nr 3/2023 Komitetu sterującego do spraw wdrażania *Strategii rozwoju Archiwów Państwowych na lata 2021–2030* z dnia 26 stycznia 2023 r. w sprawie uruchomienia projektów do realizacji oraz raportów incydentu.

⁷ „Założenia ogólne ekspozycji”, oprac. Aldona Warzecha, Anna Sokół, przy udziale pozostałych członków zespołu projektowego: Dariusza Chyły, Ewy Dubaj, Agnieszki Filipek, Ewy Grin-Piszczek, Agnieszki Jeleń, Aleksandra Korolewicz, Violetty Urbaniak,

zawiera definicję idei wystawy, sformułowanie przekazu głównego, wstępną strukturę narracyjną, charakterystykę odbiorców, a także analizę SWOT dla planowanego rozwiązania, został dobrze przyjęty przez recenzentów zewnętrznych. W kolejnym kroku zespół współpracował z wykonawcą zewnętrznym – specjalistami w zakresie projektowania ekspozycji – nad przełożeniem idei tematyki wystawy na język wystawienniczy i przestrzeń oraz opracowaniem ogólnej koncepcji układu ekspozycji, obejmującej m.in. ścieżkę zwiedzania, organizację ruchu, szacowany czas zwiedzania i optymalną liczbę odbiorców.

Rok 2024 stanowił kontynuację fazy koncepcyjnej i badawczej. Zespół projektowy współpracował z Małopolskim Instytutem Kultury w Krakowie (zespół Dynamiki Ekspozycji) w zakresie doradztwa strategicznego nad zdefiniowaniem uwarunkowań i modelu działania centrum. W ramach cyklu warsztatów, spacerów badawczych i badań fokusowych określono m.in. misję centrum, katalog jego serwisów edukacyjnych, model działalności oraz analizę otoczenia społeczno-przestrzennego. Równoległe zespoły prowadziły prace badawcze metodą *desk research* dotyczące działalności edukacyjnej i popularyzatorskiej Archiwów Państwowych w ostatnich latach, a także analogiczne badanie odnoszące się do archiwów zagranicznych, poszerzone o analizę studium przypadków działalności edukacyjnej wybranych muzeów i innych instytucji. Celem tej fazy było zrozumienie potencjału i ograniczeń archiwów jako instytucji edukacyjnych oraz zdefiniowanie możliwych kierunków rozwoju nowoczesnej edukacji o archiwach i ich zasobie, uwzględniającej mechanizmy działania i znaczenie współczesnych trendów społecznych. Ponadto zespół rozpoczął prace nad określeniem założeń programowych dla oferty edukacyjnej centrum towarzyszącej wystawie stałej. Jednocześnie podjął działania nad zdefiniowaniem modelu funkcjonowania centrum jako ośrodka kompetencyjnego dla sieci Archiwów Państwowych w zakresie prowadzenia i profesjonalizacji działalności edukacyjnej⁸.

W 2025 r. kontynuowano prace nad ustaleniem zakresu i modelu działania centrum w wymiarze kompetencyjnym oraz form i katalogu działalności edukacyjnej centrum realizowanych w formule wystawienniczo-edukacyjnej, tj. uwzględniającej funkcjonowanie ekspozycji stałej. W tym zakresie udało się zdefiniować główne obszary działalności centrum w obu ww. obszarach. Tymi pracami zespół projektowy zakończył fazę analityczno-badawczą w projekcie. Wyniki podsumował w dokumencie finalnym o charakterze kierunkowym opisującym różne aspekty funkcjonowania centrum pt. „ARCHEIA Centrum wiedzy o archiwach i dokumentach na ziemiach polskich. Koncepcja programowa”⁹. Koncepcja definiuje misję, zadania i wizję rozwoju ARCHEI – miejsca, które ma stać się

Julii Wesołowskiej, Aleksandry Starczewskiej-Wojnar, Anny Zbroszczyk, Kraków, lipiec 2023.

⁸ W grudniu 2024 r. zespół zorganizował w Krakowie warsztaty dla kierowników oddziałów popularyzacji Archiwów Państwowych, które pozwoliły zidentyfikować potrzeby sieci w kontekście przyszłego centrum jako ośrodka kompetencyjnego.

⁹ „ARCHEIA Centrum wiedzy o archiwach i dokumentach na ziemiach polskich. Koncepcja programowa”, oprac. Aldona Warzecha, Dariusz Chyła, Ewa Dubaj, Agnieszka Filipek, Ewa Grin-Piszczek, Bartłomiej Samarski, Anna Sokół, Violetta Urbaniak, Julia Wesołowska, Anna Zbroszczyk, Karolina Zięba, Kraków, lipiec 2025.

otwartą przestrzenią dialogu między archiwami a społeczeństwem, promującego wiedzę o dziedzictwie dokumentacyjnym i jego znaczeniu dla współczesnego świata. Dokument jest podsumowaniem wyników projektu i stanowi spójną podstawę dla przyszłej realizacji przedsięwzięcia.

We wrześniu 2025 r. odbyło się w Krakowie spotkanie z członkami Komitetu sterującego, w trakcie którego zespół projektowy przedstawił główne założenia dotyczące działalności Centrum oraz potencjał i funkcjonalności budynku przy ul. Siennej 16 oraz jego otoczenia. Ze względu na brak możliwości rozpoczęcia inwestycji nie udało się przystąpić do realizacji projektu w pełnym, pierwotnie zakładanym zakresie¹⁰. Dlatego Komitet sterujący podjął decyzję o zamknięciu projektu w październiku 2025 r.¹¹ W związku z tym, w ramach modelu utrzymania efektów projektu w sytuacji braku realizacji inwestycji, opracowano dwuletni pilotażowy plan działania centrum w zakresie dotyczącym działalności kompetencyjnej.

Projekt „Utworzenie centrum wiedzy o archiwach i dokumentach...” był przedsięwzięciem innowacyjnym w skali sieci archiwalnej. W jego ramach opracowano, w oparciu na współczesnych metodach projektowania partycypacyjnego i UCD (*user centered design*), nowatorskie założenia powstania centrum ARCHEIA, łączące funkcje wystawiennicze i edukacyjne oraz kompetencyjne dla sieci Archiwów Państwowych. Pomimo braku wdrożenia opracowany bogaty zestaw dokumentacji, rekomendacji i analiz¹² oraz przyjęta metodyka pracy mogą zostać wykorzystane w przyszłych inicjatywach o podobnym charakterze.

Aldona Warzecha
Archiwum Narodowe w Krakowie

¹⁰ Zgodnie z pierwotnymi założeniami projektu, jego realizacja miała być zakończona w momencie uruchomienia centrum planowanego w grudniu 2026 r.

¹¹ Uchwała nr 16/2025 Komitetu sterującego do spraw wdrażania *Strategii rozwoju Archiwów Państwowych na lata 2021–2030* z dnia 21 listopada 2025 r. [faktyczna data zamknięcia projektu to 21 października] w sprawie akceptacji raportu zamknięcia w projekcie ANK pn. Utworzenie centrum wiedzy o archiwach i dokumentach na ziemiach polskich wraz z centrum kompetencyjnym dla sieci archiwów państwowych w obszarze edukacji.

¹² Planowana jest publikacja poprojektowa, w której zostaną przedstawione wyniki projektu oraz opracowane koncepcje, w tym koncepcja programowa Centrum ARCHEIA oraz koncepcja wystawy stałej.